

Slovenská a talianska literatúra ako most v bilaterálnych vzťahoch

NEMČÍKOVÁ, Zuzana – ŠUŠA, Ivan (eds.): *Antológia súčasnej slovenskej literatúry/Antologia della letteratura slovacca*. Roma: Istituto Slovacco 2023. 172 s. ISBN 978-80-970677-6-2

ŠUŠA, Ivan: *Italian Literature: filling in the blanks of its Slovak Translation*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave 2023. 106 s. ISBN 978-80-81277-377-3

Ladislav György

Pedagogická fakulta Gyulu Juhásza, Segedínska univerzita, Maďarsko
ladislav.gyorgy@szte.hu

V roku 2023 sme si pripomenuli tridsať rokov vzájomných bilaterálnych vzťahov medzi Slovenskou a Talianskou republikou. Bol to míľnik, ktorý reflektoval nielen naše kontakty v oblasti diplomacie, ekonomiky či cestovného ruchu, ale aj v oblasti kultúry a literatúry. Práve spomínané dve veličiny – teda kultúra a literatúra – patria nepochybne medzi tie, ktoré najvýraznejšie obohacujú vzájomné vzťahy a zároveň pôsobia edukatívne. Ako slovakistu a talianistu ma teší, že pri príležitosti tohto výročia vyšli dve zaujímavé publikácie, ktoré riešia práve medziliterárne slovensko-talianske vzťahy (porov. Šuša, 2009).

Prvou publikáciou, ktorú by som chcel spomenúť, je dvojjazyčná *Antológia súčasnej slovenskej literatúry/Antologia della letteratura slovacca*, ktorú vydal Slovenský inštitút v Ríme. Jej zostavovateľmi sú Zuzana Nemčíková z rímskej univerzity La Sapienza a Ivan Šuša, ktorý do roku 2023 pôsobil na Lektoráte slovenského jazyka a kultúry MŠVVaŠ SR pri Bolonskej univerzite vo Forlí a aktuálne pôsobí na Katedre romanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Pripomínam, že nejde o prvý projekt oboch autorov – v roku 2022 spoločne publikovali učebnicu slovenského jazyka *Corso di Lingua Slovacca* v prestížnom lingvistickom vydavateľstve Hoepli v Milane (o ktorej sme informovali aj v našej minuloročnej vedeckej ročenke).

Ako zostavovatelia uvádzajú v úvode antológie, prvotná myšlienka zozbierať a preložiť texty zo súčasnej slovenskej literatúry do taliančiny im skrsla na festivale Literárne mapy v sicílskej Catanii, na ktorom sa obaja zúčastnili s prezentáciou vybraných prekladov svojich talianskych študentov a absolventov slovenčiny. Po prezentácii začali s nimi pracovať na ďalších úryvkoch a rozširovať tematický a žánrový diapazón jednotlivých textov. Takto postupne vznikala kniha vybraných textov, ktorá napokon vyústila do 172-stranovej antológie. Ukážky vždy dopĺňajú texty o autoroch a ich doteraz vydaných dielach – v oboch jazykoch.

Zuzana Nemčíková a Ivan Šuša antológiu pomyselne rozdelili podľa žánrového, resp. druhového hľadiska – na poéziu, prózu a drámu – najvýraznejšie sú v nej zastúpení básnici a prozaici (pol na pol), záverečný text je z oblasti drámy. Iste, pri tomto type publikácií sa dá vždy polemizovať o výbere určitého autora, oceňujem však, že editori si jasne a presne stanovili kritériá, na základe ktorých ich vyberali. Hlavnými kritériami, ktoré považujem za relevantné, boli najmä nasledujúce: autor patrí k mladšej, resp. strednej spisovateľskej a básnickej generácii; jeho debut sa neviaže na obdobie pred rokom 1989; je nosnou súčasťou aktuálneho slovenského či širšieho európskeho literárneho diania; vyniká umeleckými kvalitami, čo ocenila domáca alebo zahraničná literárna kritika; je reprezentantom slovenskej literatúry a kultúry doma i v zahraničí (ak je to možné, priamo aj v Taliansku – napríklad participáciou na

autorských čítaniach, literárnom festivale súčasnej literatúry v Catanii, na Svetovom dni poézie v Ríme atď.); vybraná ukážka charakterizuje typický štýl autora; autor žil alebo žije v Taliansku, resp. je s ním spojený (Ivana Dobráková, Peter Bilý).

Navyše, pozitívne hodnotím tematickú rôznorodosť textov (zostavovatelia sa snažili často vybrať aj kontext, ktorý by sa viazal priamo na talianske prostredie z hľadiska zobrazovaných reálií a podobne) a rovnako aj žánrovú diferencovanosť. V publikácii nájdeme napríklad ukážky z tvorby Michala Habaja, Zuzany Husárovej, Márie Ferenčuhovej, Kataríny Kucbelovej, Michala Hvoreckého, Vladislavy Fekete a ďalších. Za veľký klad považujem dvojjazyčnosť publikácie – môžu si ju prečítať nielen znalci slovenčiny, ale (a to je zámer) najmä talianski čitatelia a záujemcovia o súčasnú slovenskú literatúru. Je tiež využiteľná v pedagogickej oblasti (porov. Šuša, 2013; 2016) – ako súbor textov na analýzu vybraných prekladov z oblasti slovakistiky a talianistiky.

Rád by som menovite spomenul aj prekladateľov jednotlivých textov, ktorí pracovali pod vedením zostavovateľov: Rossella di Venere, Matteo Anecchiarico, Martina Mecco, Lianna Nobile, Silvia Cesi, Carola Carpinteri, Gaia Cantucci, Eva Vincenzi, Giulia Falsanisi, Alexandra Dunčková, Lesley Messori a Alessia Febbraro. Antológia má vhodnú grafickú úpravu, vhodne ju dopĺňajú ilustračné fotky rímskeho fotografa Marca Miservilleho.

Ďalšia publikácia, ktorá vyšla taktiež pri príležitosti tridsiateho výročia slovensko-talianskych bilaterálnych vzťahov, prezentuje taliansku literatúru v slovenskom preklade, resp. v kontexte slovenskej recepcie a kultúry (teda v prijímajúcom prostredí). Jej autor – Ivan Šuša – sa ju rozhodol vydať v angličtine pod názvom *Italian Literature: filling in the blanks of its Slovak Translation*. Táto práca vznikala ešte počas jeho pôsobenia na Bolonskej univerzite, vyšla však už v Bratislave na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a je konkrétnym výstupom riešenia Šušovho vedeckého projektu Vedeckej grantovej agentúry „Slovensko-talianske medziliterárne vzťahy po roku 1989 v kontexte prekonávania recepčnej tradície a vzniku nových recepčných modelov“. Monografia reflektuje autorove doterajšie výskumy v oblasti slovensko-talianskych medziliterárnych vzťahov a špeciálne ich rámčuje rokom 1989 ako hlavným medzníkom, ktorý ovplyvnil a formoval jednotlivé recepčné modely – teda to, akým spôsobom a prečo sa niektorí vybraní talianski autori dostávali, resp. nedostávali prostredníctvom prekladu do slovenského kultúrneho prostredia. Hovorí o ich dodatočnom včleňovaní (aj po niekoľkých desaťročiach), ale najmä o bielych miestach, ktoré bolo nutné po roku 1989 zaplniť, aj keď doteraz ostali niektoré stránky vzájomných medziliterárnych vzťahov „nepopísané“.

Autor prácu rozčlenil do siedmich kapitol, z toho prvé dve by som definoval ako teoretické a viac syntetizujúce (vysvetľuje a systematizuje v nich vybrané termíny, najmä vo vzťahu k recepcii a recepčným modelom), ďalšie nesú pečať analytickosti. Kľúčovými slovami monografie sú nepochybne pojmy ideológia, resp. ideologický princíp, v užšom zmysle slova cenzúra a cenzorský prístup. Od nich sa neskôr odvíja ďalší osud konkrétneho autora či diela v prijímajúcom kontexte. Takto si autor všíma napríklad dominantné postavenie neorealizmu. Dôvody, ktoré podľa autora ovplyvnili nevydanie prekladového diela v časovej symbióze s vydaním diela vo východiskovej talianskej kultúre, boli predovšetkým náboženského, spoločensko-morálneho a širšieho ideologicko-politického charakteru. Takzvané západné literatúry po roku 1945 nadväzovali na predvojnové umelecké smery a avantgardy, v literatúrach krajín novoformovaného socialistického bloku, Československo nevynímajúc, sa presadzoval socialistický realizmus. V slovenskej literatúre sa stal hlavnou umelecko-tvorivou metódou, a tak logicky, v prípade slovensko-talianskych vzťahov, vtedajšia kultúrna politika uprednostňovala najmä preklady talianskej neorealistickej literatúry (s ktorou mala relatívne najviac umelecko-tematických paralel). Vtedajšej slovenskej kultúrnej politike vyhovoval neorealizmus aj z dôvodu programovej a tematickej podobnosti s princípmi socialistického realizmu u nás. Určité analógie neorealizmu a socialistického realizmu sa dali podľa autora

nájsť napríklad v tematizácii sociálnych rozporov, v realistickom vnímaní skutočnosti, pravdivosti a historickej konkrétnosti umeleckého zobrazovania, typizácii postáv, v ich ideovej premene a podobne. Išlo však o ideologicky posunutú recepciu – o angažovaný recepčný model. Veľmi vhodne to podľa Šušu definovala slovenská talianistka Dagmar Sabolová v štúdiu „Recepcia talianskej literatúry na Slovensku v 80. a 90. rokoch 20. storočia“ v časopise ToP (Tlumočení a preklad): „Z diel neorealizmov sa vyberali na preklad tie diela, kde bol prítomný výlučne materialistický aspekt videnia sveta a vydávali sa za jediných reprezentantov neorealizmu, ale bol to neorealizmus adaptovaný na socio-politické podmienky Slovenska, neorealizmus deformovaný.“ (Sabolová, 1996, s. 14) Autor sa rovnako venuje zámernému obchádzaniu vybraných diel katolíckej proveniencie či diel, ktoré sa priesčili vtedajšiemu morálnemu, resp. moralistickému kánonu vtedajšej socialistickej spoločnosti (zobrazovanie sexuality, nahoty a podobne), a teda neboli vhodnými ani v oblasti prekladu.

Autor v diele cituje relevantných slovenských (René Bílik, Peter Cabadaj, Dionýz Ďurišin, Viliam Marčok, Stanislav Šmatlák a i.) a talianskych (Franco Cordelli, Ugo Dotti, Antonio Porta, Enrico Testa a i.) literárnych vedcov, ako aj slovenských a českých talianistov (Fabiano Gritti, František Hruška, Pavol Koprda, Jiří Pelán, Dagmar Sabolová, Jiří Špička a i.). Možno trochu prekvapí jazyk monografie – angličtina – s touto nutnou (či vynútenou?) tendenciou sa stretávame v ostatnom období v slovenskom vedeckom kontexte čoraz častejšie. Kniha má vhodnú grafickú úpravu vrátane titulného listu, ktorý na obrázku spája dve zástavy – slovenskú i taliansku, čím čitateľovi už hneď na prvý dojem navodzuje jej obsah a charakter.

Obe publikácie, teda antológia i monografia, sú dôstojným pripomenutím si tridsiateho výročia slovensko-talianskych bilaterálnych vzťahov a najmä ich konkretizáciou v oblasti literárnej vedy a umeleckého prekladu.

Literatúra:

NEMČÍKOVÁ, Z. – ŠUŠA, I., eds. (2023): *Antológia súčasnej slovenskej literatúry/Antologia della letteratura slovacca*. Roma: Istituto Slovacco.

SABOLOVÁ, D. (1996): Recepcia talianskej literatúry na Slovensku v 80. a 90. rokoch 20. storočia. In: *ToP (Tlumočení a preklad)*, 7/30, s. 13–15.

ŠUŠA, I. (2023): *Italian Literature: filling in the blanks of its Slovak Translation*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

ŠUŠA, I. (2009): K vybraným slovakistickým literárnovedným a prekladovým publikáciám v Taliansku. In: *Nová filologická revue*, 2/1, s. 6–13.

ŠUŠA, I. (2013): K špecifikám vyučovania slovenčiny ako cudzieho jazyka v zahraničí (vo vzťahu k interkultúrnej komunikácii): vyučovanie slovenčiny a prekladateľstva ako krok k interkultúrnej komunikácii. In: *Slovakistika*, 2/2, s. 18–28.

ŠUŠA, I. (2016): Teaching of Slovak language and culture abroad (theoretical and practical aspects). In: E. Čulenová – L. György (eds.): *Languages in V4 countries of contemporary Europe: languages as a means of expression and identity formation*. Banská Bystrica: Belianum, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 129–136.